

شناسایی ابعاد، علل و پیامدهای طلاق

مریم ریکا^۱

^۱ - پایه‌ی پنجم تمام‌وقت مقطع سطح دو، حوزه علمیه الزهرا (سلام‌الله علیها)

چکیده

خانواده، طبیعی‌ترین و مشروع‌ترین واحد تولید مثل و فراگیرترین واحد اجتماعی به‌شمار می‌آید و نقش اصلی آن انتقال ارزش‌ها، پرورش نسل، ایجاد تعادل روانی، اجتماعی و عاطفی است. پیدایش بحران‌ها و نابسامانی‌هایی همچون مرگ والدین، طلاق و... می‌تواند نقش خانواده را کمرنگ و یا از بین ببرد. طلاق در زمره غم‌انگیزترین پدیده‌های اجتماعی است که آسیب‌ها و مشکلاتی که زوجین و خانواده‌های آنان قبل از طلاق و پس از آن متحمل می‌شوند و عوامل موثر بر بروز این پدیده از دیرباز مورد توجه و بررسی بوده است. متأسفانه مطالعات متعدد در کشور ما نشان می‌دهد که آمار طلاق در حال افزایش است. طلاق علل متعددی دارد و هرگز یک علت را نمی‌توان به عنوان علت اصلی طلاق در نظر گرفت. طلاق تبعات زیادی را در پی دارد که چنانچه بتوانیم از علل و عوامل آن جلوگیری کنیم خواهیم توانست از عواقب سخت طلاق رهایی یابیم. در این مقاله روش جمع‌آوری اطلاعات به‌صورت اطلاعات کتابخانه‌ای و روش پردازش آن توصیفی-تحلیلی هست. با توجه به اهمیت موضوع، بر آن شدیم علل اصلی طلاق را مورد بررسی قرار دهیم تا شاید راهکاری مناسب جهت کاهش آن در نظر گرفته شود. نتایج نشان داد که مهم‌ترین علل تقاضای طلاق به ترتیب شامل عدم تفاهم و سازش، خشونت و مشکلات جنسی می‌باشد. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که طلاق علل و ابعاد گوناگونی دارد که با شناخت دقیق علل آن و برنامه‌ریزی لازم در این زمینه‌ها به ویژه طرح آن‌ها در مشاوره‌های قبل از ازدواج، همچنین لزوم آگاه‌سازی زوجین در زمینه دریافت مشاوره تخصصی در زمان بروز مشکل می‌توان از میزان وقوع طلاق کاست.

کلید واژه‌ها: طلاق، علل روانشناسی، خشونت، مشکلات جنسی

مقدمه

نهاد خانواده اولین و کوچکترین نهاد اجتماعی است که هر شخص در آن پای می گذارد و ثبات و استحکام آن به گونه ای موثر در ثبات جامعه و مصون ماندن آن از پیامدهای سوءناشی از این عدم نقش بسیار مهمی دارد. آنچه این ثبات و استحکام را می تواند به از بین رفتن تهدید کند، امری است به نام طلاق که تأثیرات نامطلوبی بر پیکره خانواده های دیگر و نیز اجتماع دارد که جلوگیری از آن را با شناخت عوامل طلاق و راهکارهای پیشگیری از آن اجتناب ناپذیر می سازد. از آنجا که طلاق آفتی اجتماعی و از مهم ترین پدیده های حیات انسان تلقی شده و هیچ جامعه ای نمی تواند نسبت به آن بی توجه بماند. این ضرورت را دارد که هیچ جامعه ای نمی تواند ادعای سلامت کند اگر از خانواده های استوار برخوردار نباشد. اگر جامعه ای به سوی افزایش طلاق پیش رود بدون هیچ شکی در آستانه بحران قرار دارد. طلاق در زمره غم انگیز ترین پدیده های اجتماعی است که در عصر کنونی بی مهابا رو به رشد نهاده است. طلاق تعادل انسانها را برهم زده و آثار شومی را در جامعه بر جای می گذارد و منجر به کاهش انسجام و یکپارچگی اجتماعی شده و سنگ بنای اجتماع را از هم می گسلد.

به اختصار می توان عللی را از جمله عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی مانند اختلافات فرهنگی و سطح طبقاتی و عوامل ارتباطی مانند سوءظن و بددلی و بدبینی و عوامل شخصیتی مانند ضعف اعتقادات و عدم ثبات شخصیت و بالاخره عوامل جنسی و عاطفی را بیان کرد که در این نوشتار در پی آن هستیم این علل را بیان کرده و پیامدهای طلاق را در جامعه ایران مورد بحث و بررسی قرار دهیم.

ابراهیم و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی تحت عنوان بررسی فقهی و حقوقی طلاق در قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ با تأکید بر ابعاد کیفری به این نتیجه رسیدند که در خصوص ابعاد کیفری ازدواج و طلاق، نتایج بیانگر این امر است که مطابق این قانون، عدم ثبت طلاق با مجازات پرداخت جزای نقدی درجه پنج و یا حبس تعزیری درجه هفت همراه است و عدم پرداخت نفقه و مهریه نیز حبس به همراه دارد.

قانعان (۱۴۰۱) در پژوهشی تحت عنوان بررسی همه جانبه ابعاد طلاق و ارائه راهکارهای پیشگیری از طلاق به این نتیجه رسید که طلاق دارای آثار مختلفی است و توجه به راههای پیشگیری از آن باید در اولویت قرار بگیرد.

۱- مفاهیم

۱-۱- تعریف طلاق در لغت و اصطلاح

طلاق در لغت: طلاق اسم مصدر از ماده «طلق، يطلقه» است به معنای رهایی، آزاد کردن، ترک کردن، واگذاشتن و در نهایت، رهایی و خالی شدن از پیوند و عهد و پیمان ها و برداشتن محدودیت است، خواه این محدودیت طبیعی باشد یا به قید ثانوی، و یا به واسطه عهد و پیمان.^۱

طلاق در اصطلاح: به برداشته شدن و جدا کردن زن^۲ از محدودیتی گفته می شود که به وسیله عقد و عهد و پیمان بین زوجین برقرار شده است. با توجه به تعریف های لغوی، این نکته به ذهن می رسد که جدایی جسمی زن از مرد و عمل نکردن زوجین به وظایف خود، موجب جدایی و طلاق می شود. اما در واقع، دین مبین اسلام علاوه بر مهر تأیید زدن بر تعریف مزبور، قید دیگری را به آن اضافه می کند که بدون آن، از نظر دین اسلام طلاقی صورت نگرفته است. از این رو، طلاق در اصطلاح شرعی عبارت است از: «زاله قید النکاح بصیغه مخصوصه»^۳ طلاق از بین بردن پیوند ازدواج با صیغه مخصوصی است که از طرف ذکر قید صیغه مخصوص «در تعریف مذکور به این دلیل است که تعریف «فسخ نکاح» از تعریف طلاق خارج شود؛ زیرا در مواردی که عقد نکاح به علت تدلیس یا عیب، فسخ می شود، دیگر نیازی به صیغه مخصوص نیست.

۲- فلسفه طلاق

ازدواج و زندگی زناشویی پیوندی است طبیعی که از میل دو جنس مخالف نشأت می گیرد و دارای شرایط و ضوابطی در درون خود است که باید این شرایط را در نظر گرفت. این پیمان، با پیمان های دیگر اجتماعی از قبیل بیع و اجاره، تفاوت های بسیاری دارد. در ازدواج، علاوه بر دو اصل «آزادی» و «مساوات» اصل دیگری به نام «محبت، همدلی و وحدت» نیز وجود دارد. اگر به هر دلیل هر یک از این اصول آسیب ببیند ممکن است ارکان یک زندگی را از بین ببرد و موجب خرابی آن شود. بی دینی، ضعف دینداری، بداخلاقی زن، ارتکاب فحشا، ظالم و مخالف اهل بیت (علیهم السلام) بودن از جمله عواملی است که در روایات به عنوان جواز طلاق بیان شده

۱ - حسن مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۷، ص ۱۱۲.

۲ - خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، ج ۵، ص ۱۰۱.

۳ - محمد حسین نجفی، جواهر الکلام، ج ۳۲، ص ۳.

مورد سوء استفاده جنسی قرار می گیرند و بی بند وباری و اعتیاد نیز درمیان آنان شیوع بیشتری دارد.^۱

۴-۵- پیامدهای عاطفی بر زنان

زنان در ارتباط با فرزندان خود دچار دوگانگی نقش می شوند، زن مطلقه برای فرزندانش هم، باید پدر باشد هم مادر و مرد نیز متعاقباً چنانچه کودک با او زندگی کند، باید هم نقش مادر و هم نقش پدر را بر عهده بگیرد و این صدمات و آسیب های روحی فراوان از قبیل عصبانیت و افسردگی به دنبال دارد.^۲

۵-۵- پیامدهای عاطفی بر مردان

آنجا که بسیاری از مردان توانای کمتری در کنار آمدن با مشکلات دارند و توانایی روانی زنان در این گونه مسایل بیشتر و علت آن نیز ترشحات هورمون استروژن است، هنگام طلاق، مردان به دلیل وابستگی به همسر از نظر مسایل تربیتی و مسایل حاکم بر زندگی ضربه بیشتری می بینند. همچنین مردان به خاطر مشغله کاری خارج از محیط خانواده نمی توانند همانند زنان زندگی را اداره کنند و از سوی دیگر آشنایی کمتری بامشکلات محیط خانواده اعم از تربیت فرزندان و مسایل حاکم بر خانه دارند، دچار شکست روحی و روانی می شوند و در نهایت پس از طلاق، خشم، تأسف، عشق و نفرت درهم می آمیزد و یا مرد احساس راحتی کنند، زیرا براین باور است که دیگر فشارها و دخالت ها تمام شده است، اما ترس از آینده ای نامعلوم، این احساس راحتی موقت را ازبین می برد. در این دوران، مردان با یادآوری مکرر گذشته و بررسی رابطه ازهم گسیخته خود، دچار اختلال تمرکز می شوند و نمی توانند به همه چیز به طور طبیعی فکر کنند.^۳

۶-۵- پیامدهای روانی و عاطفی بر فرزندان

ویژگی های مشترک فرزندان پس از طلاق، احساس گناه است از این که آیا آنان در جدایی میان والدین خویش نقشی داشته اند؟ آیا آنان نسبت به ادامه زندگی پدر و مادر خود دچار قصور

۱ - آماتو، پیامدهای طلاق برای کودکان و بزرگسالان، ج ۳، ص ۲۵.

۲ - آماتو، همان، ج ۳، ص ۳۵.

۳ - حقانی زنجانی، طلاق یا فاجعه انحلال خانواده، ج ۳، ص ۹۳.

و کوتاهی گشته اند؟ احساس دیگری که در رفتار این کودکان آشکار می گردد نگرانی از گزینش یکی از والدین است، به دلیل این که پدر و مادر هر دو نزد فرزند به یک اندازه محبوب و دوست داشتنی هستند، کودکان از پذیرش یکی از آنان و دوری از دیگری دچار ترس و اضطراب می گردند، بنابراین رؤیای که همواره در ذهن آنان وجود دارد، امید به بازگشت پدر و مادر و زندگی دوباره در کنار آنان است و حتی گاه کوششی را هم برای سازش و ایجاد پیوند میان والدین به عمل می آورند که معمولاً به شکست منجر می شود. اثرات که طلاق بر کودکان می گذارد و گاه جبران ناپذیر است عبارت از: افسردگی، وسواس، اضطراب، پرخاشگری و عصیان، بی قراری، گوشه نشینی، انتقام جویی، بی رحمی، غمگین بودن، زود رنجی و اختلالات روانی می باشد.^۱

۵-۷- آثار و پیامدهای طلاق بر جامعه

مطرح کردن موضوعی مانند طلاق به عنوان مسأله اجتماعی مستلزم تبدیل آن از گرفتاری های خصوصی به مسایل عام اجتماعی است، زیرا گرفتاری های خصوصی ناشی از شخصیت فرد و رابطه نزدیک با آن است، اما مسایل اجتماعی اموری است که ازسویی بر شرایط خاص و زندگی خصوصی افراد حاکم است و ازسوی دیگر به شرایط و سازمان جامعه و چگونگی ساخت وسیع اجتماعی وابسته می باشد.^۲ در واقع وقتی مردم احساس کنند که ارزشهای اجتماعی آنها نادیده گرفته می شود و یا تهدید می گردد و بین مطلوب اجتماعی و واقعیات اجتماعی اختلاف وجود دارد، بحران اجتماعی یا مسأله اجتماعی ایجاد می شود. هم چنین برخی صاحب نظران معتقدند: طلاق زمانی به صورت آفت یا بلای اجتماعی تجلی می یابد که از حدود معینی خارج شده و فراوانی آن غیر متعارف گردد. جهت تشخیص این وضعیت، می توان آمار طلاق را با آمار ازدواج مقایسه نمود. آثار و پیامدهای طلاق بر جامعه عبارت از بحران ارزش ها، بحران و جدان جمعی، کنشدن روند پیشرفت و بحران رضایت می باشد.^۳

۱ - حقانی زنجان، همان، ج ۳، صص ۹۵-۹۴.

۲ - پورصادق کردی، همان، ج ۱، ص ۶۵.

۳ - حسینی، فرهنگ لغات و اصطلاحات فقهی، ج ۳، ص ۴۵.

نتیجه گیری

برای رسیدن به جامعه ی ایده آل لازم است، خانواده که عنصر تشکیل دهنده جامعه است، سالم باشد. در نتیجه هرگونه اختلال در این کانون گرم یا ازهم پاشیدگی آن سلامت جامعه را مختل می سازد. با ذکر این نکته، آموزش و آگاهی دادن در زمینه ازدواج و لزوم شناخت یکدیگر قبل از ازدواج از راه کارهای اصلی برای جلوگیری ازهم پاشیدگی خانواده ها می باشد. محقق در این مقاله تلاش کرده تا ابتدا به پیامدهای طلاق در بعد اجتماعی، فرهنگی، روانی و عاطفی بر تک تک اعضای خانواده ازجمله زن، مرد و فرزندان بپردازد، سپس آثار این مسأله بر روی اجتماع در سطح کلان تر و مشکلاتی که طلاق برای جامعه به ارمغان می آورد به طور اجمال گفته شود. به نظر می رسد آگاهی جوانان پیش از ازدواج و فرزند مهم ترین عامل برای پیشگیری از طلاق می باشد. هرچقدر پیش از ازدواج در زمینه آگاهی دادن به جوانان سرمایه گذاری شود و ازدواج ها عاقلانه صورت گیرد سلامت، بقا و پایداری خانواده ها افزایش می یابد. در نتیجه جامعه ای پویا، روبه رشد، سالم و فعال خواهیم داشت و درغیر این صورت صدمات جبران ناپذیری به خانواده و جامعه وارد می شود.

منابع

*قرآن کریم

الف) کتب

- اشرفی، پروین، چرا طلاق؟ تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان، چاپ دوم، ۱۳۸۴.
- امینی، ابراهیم، آشنایی با وظایف و حقوق زن، قم: مؤسسه بوستان کتاب، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
- آماتو، پل، پیامدهای طلاق برای کودکان و بزرگسالان، ترجمه مهناز محمدی زادگان، تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۰.
- پورصادق کردی، علی، بررسی علل و عوامل طلاق، شیراز: انتشارات کوشا مهر، چاپ اول، ۱۳۸۸.
- تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۴۱۰.
- پور زگی، مریم، آسیب شناسی طلاق بانوان - پیامدها و راهکارها. تهران: نشر دانش، چاپ دوم، ۱۳۸۹.
- حسینی، سید محمد، فرهنگ لغات و اصطلاحات فقهی، تهران: انتشارات سروش، چاپ سوم، ۱۳۸۲.
- حقانی زنجانی، حسین، طلاق یا فاجعه انحلال خانواده، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سوم، ۱۳۷۱.
- حسینی بهشتی، محمد، شناخت اسلام، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سیزدهم، ۱۳۹۸.
- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: نشر دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
- ساروخانی، باقر، طلاق: پژوهشی در شناخت واقعیت و عوامل آن، تهران: نشر دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
- صفایی، حسین، امامی، اسداله، مختصر حقوق خانواده، تهران: انتشارات میزان، چاپ هشتم، ۱۳۸۴.

- صفایی، مسعود، (۱۳۷۲)، ریشه های طلاق و درس های خوشبختی، آبی جا.
- طاهری، محبیب اله، حقوق مدنی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چاپ سوم، ۱۴۱۸ق.
- قانعان، حمیده، بررسی همه جانبه ابعاد طلاق و ارائه راهکارهای پیشگیری از طلاق، تهران: پنجمین کنفرانس بین المللی علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره، آموزش و پژوهش، چاپ سوم، ۱۴۰۱.
- محمدعلی ابراهیم، نیره، آقای بیجستانی، مریم، امام، سید محمدرضا، بررسی فقهی و حقوقی طلاق در قانون حمایت خانواده مصوب ۱۳۹۱ با تأکید بر ابعاد کیفری، تهران: فقه جزای تطبیقی، چاپ سوم، ۱۴۰۲.